№ 224 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 14

1904

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

№ 224 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 14

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ". համ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 11—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Տեղական միջոցներով.— ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ներքին լուրեր.— ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պատերազմի շուրջը. Երկու ճահեր. Արտաքին լուրեր.— ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Հէյդար Շահ

ՏԵՂԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՎ.

—

Ինչպէս յայտնի է մեր ընթերցողներին, ներկայ հոկտեմբերի 7-ին Աղդաշում տեղի ունեցաւ բամբակագործների ժողով։ Այսօր մի նոյնատեսակ ժողով բացվում է Երևանում, որ կազմում է մեր կովկասեան բամբակագործութեան հնագոյն կենտրօնը։ Մենք առիթ կունենանք խօսելու այդ ժողովների հետևանքների մասին, իսկ առ այժմ մատնացոյց կը լինենք մի հանգամանքի վրա, որի վրա առանձին ուշադրութիւն էր դարձրել Աղդաշի ժողովը։ Ահա ինչ հանգամանք է դա։

Ժողովականները, քննելով տեղական արդիւնագործների կարիքները, նկատում էին, որ կատարելագործութիւններ և բարւոքումներ մտցնելու համար արդիւնագործութեան մէջ անհրաժեշտ են լուրջ ծախքեր։ Ինչպէ՞ս կարելի է անցկացնել առուներ, կազմակերպել կրեդիտ, ձեռք բերել գործիքներ և մտցնել նոր կարգեր վաճառահանութեան մէջ, եթէ արդիւնագործների տրամադրութեան տակ չեն լինի անհրաժեշտ ծախքերի համար նիւթական միջոցներ։

Ովքե՞ր կարող են տալ այդ միջոցները։ Կամ պետական գանձարանը, կամ տեղական ազգաբնակութիւնը։ Անշուշտ, գանձարանը մի որոշ չափով օժանդակութիւն ցոյց կը տայ արդիւնագործներին, բայց այդ օժանդակութիւնը չէ կարող շատ մեծ և պատկառելի լինել, մանաւանդ ներկայ ժամանակում, երբ պետական գանձարանի առաջ դրված են ամեն տեսակ խոշոր և ծանր պարտաւորութիւններ։ Իսկ տեղական միջոցներից օգտվելու համար կարևոր է, որ տեղական ազգաբնակութիւնը իրաւունք ունենար ինքն իրան հարկատու լինել, ինչպէս այդ անում է Ռուսաստանի ներքին նահանգների ազգաբնակութիւնը, որը զեմստվօյի հիմնարկութիւնների միջոցով հնարաւորութիւն ունի թէ նիւթական միջոցներ հայթայթելու տեղական կարիքների համար և թէ կազմակերպելու այդ միջոցների նպատակայարմար ծախսարարութիւնը։

Ահա այդպիսի առարկութիւններով Աղդաշի համագումար ժողովը եկաւ այն եզրակացութեան, որ բամբակագործութեան զարգացման համար կարևոր է զեմստվօյի հիմնարկութիւնների աջակցութիւնը։ Իսկ եթէ զեմստվօն կարողանայ իրագործվել մեր երկրում, այն ժամանակ նա իր վերահսկողութեան տակ կառնի ոչ միայն բամբակագործութիւն, այլ և բազմաթիւ ուրիշ արդիւնագործութիւններ, ինչպէս այգեգործութիւն, գինեգործութիւն, անասնագործութիւն, շերամապահութիւն։ Մենք այլ ևս չենք խօսում այն օգտաւէտ և էական գործունէութեան մասին, որ վերաբերում է գաւառների առողջապահական, կրթական, հաղորդակցական և ուրիշ կարևոր պէտքերին բաւարարութիւն տալու պահանջին։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Թիֆլիսի առաջի քաղաքային ապաստարանի կառավարչի զեկուցումից երևում է, որ անցեալ սեպտեմբեր ամսում ապաստարանում գիշերել են 868 հոգի՝ 633-ը տղամարդիկ, իսկ 35-ը կանայք։ Ըստ ազգութեանց բաժանվում են՝ ռուսներ 267 տղամարդ և 5 կին, հայեր՝ 331 տղամարդ, վրացիներ 204 տղամարդ և 30 կին և լեհեր՝ 20 տղամարդ. գիշերողների ամենամեծ թիւը կազմում են մշակներ՝ 291 հոգի և գործի ընդունակներ՝ 284 հոգի։ Գիշերել են նմանապէս և 2 աշակերտ։

—

«Русь» լրագիրը հաղորդում է, որ գիւղացիական օրէնսդրութիւնը վերաքննելու հարցը մտել է մի նոր շրջան։ Ներքին գործերի մինիստրութեան զեմստվօյական բաժնում, խակական պետական խորհրդական Գարկօի նախագահութեամբ՝ նորից է յարուցված վերաքննութեան հարցը և մշակվում է։ Մինչև այժմ նոր օրէնսդրութեան ծրագիրը քննվում էր նահանգական խորհուրդներում՝ նահանգապետի նախագահութեամբ, այժմ որոշված է արմատականապէս փոխել այդ խորհուրդների կազմը։ Այն ինչ առաջ խորհրդի անդամ էին հրաւիրվում նահանգապետի մատնացոյց արված անձերը, այժմ խորհրդին մասնակցողների նշանակվելը թողնված է զեմստվօներին և գիւղական համայնքներին։ Վերջիններս իրանց սեփական ընտրութեամբ իրաւունք ունեն նշանակելու իրանց ներկայացուցիչներին։ Գիւղացիական օրէնսդրութեան ծրագիրը, որ արդէն մեծ մասամբ մշակված է նախկին կազմի ձեռքով, էական փոփոխութեան է ենթարկվելու. գոնէ նոր կազմին այդ առիթով տրված է լայն լիազօրութիւններ։

—

Հարկաւոր ենք համարում մի քանի կենսագրական տեղեկութիւններ հաղորդել Թիֆլիսի նոր ընտիր քաղաքագլուխ Վ. Ա. Վերմիշեանի մասին։ Նա ծնվել է 1863 թւին։ Իր միջնակարգ կրթութիւնն ստացել է նախ Թիֆլիսի և ապա Բագուի րէալական դպրոցներում, իսկ բարձրագոյն կրթութիւնն աւարտել է Մոսկվայի Պետրովսկի ակադէմիայում։ 1885—86 թւերին նա մասնակցել է Կովկասի պետական գիւղացիների վիճակի ուսումնասիրութեանը։ 1886 ին նրան ընտրեցին գիւղատնտեսական ընկերութեան քարտուղար, իսկ 1889-ին նոյն ընկերութեան խորհրդի անդամ։ 1881-ին նա ընտրվեց Թիֆլիսի դումայի ձայնաւոր։ Դրանից յետոյ նա շուտով մեկնեց Բաթում, ուր նշանակվեց առևտրական բանկի կառավարիչ։ 1896 ին նրան ընտրեցին անդամ քաղաքային վարչութեան, ուր նա մնաց մինչև 1898 թիւը և վարեց շինարարական բաժինը։ Այդ ժամանակ նա գրել է մի քանի ընդարձակ զեկուցումներ քաղաքի լուսաւորութեան, սպանդանոցի, ձիաքարշի յետգնման և այլ խնդիրների մասին։ 1899 թւից սկսած պ. Վերմիշեանը ծառայում է «Մանթաշեան և ընկ.» նաւթային առևտրական տան գործերում նախ Բագւում և ապա Պետերբուրգում։ Նա յայտնի է և իբր գրող և մանաւանդ իբր յօդուածագիր՝ թէ մասնագիտական և թէ ընդհանուր գրական մտքով։ Նա զետեղել է բաւական թւով յօդուածներ մայրաքաղաքի թերթերում և Թիֆլիսի «Н. О.» լրագրում։ Վերջերս լոյս տեսաւ և նրա մի աշխատութիւնը «Матеріалы для исторіи грузино-армянскихъ отношеній» վերնագրով մի գիրք, որ արժանացաւ մամուլի գովասանքներին ու խրախուսանքին։

—

Երեքշաբթի, հոկտեմբերի 12-ին, Թիֆլիսի ժողովարանի դահլիճում սիրողները ներկայացրին Ա. Արեւեան «Մարվող ճրագներ» պիէսը։ Ներկայացումը ընդհանրապէս բաւարար էր և սիրողների մէջ նկատելի էր ուշադրութիւն դէպի իրանց դերերը։ Սիրողներից մի քանիսը ցոյց են տալիս բեմական գործունէութեան համար ձիրք։ Ցանկալի էր, հին ողբերգական ոճով խօսակցութիւնը առ միշտ դեն գցել մեր բեմից և կենցաղավարական պիէսներում կեանքը երևան գար բնական գծերով։ Այդ կողմից հայոց բեմը արել է մի որոշ առաջադիմութիւն, բայց դեռ չէ ազատվել բոլորովին հին ձևերից։

—

«Сиб. Вѣст.» լրագիրը լսել է, որ սիբիրեան երկաթուղու վրա $1^1/_2$ ամիս շարունակ բոլորովին դադարելու է ապրանքների և ճամբորդների տեղափոխութիւնը։

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Երևանի թեմական դպրանոցի հին հոգաբարձուները հրաժարական տալով Վեհափառ Կաթողիկոսին, Վեհափառ Կաթողիկոսն էլ իր կողմից կոնդակ է ուղարկել նոր հոգաբարձուներ ընտրելու։ Այդ բանը նախօրօք յայտնվել է հասարակութեան, որը և սպորագրել է։ Գալիս է նշանակված օրը, կիրակի. պատարագից յետոյ պէտք է պատգամաւորներ ընտրվեն իւրաքանչիւր եկեղեցում։ Սակայն ի՞նչ, սիրելի ընթերցող, 300—1000 ծուխ ունեցող եկեղեցիներում գալիս են միմիայն 30—40 մարդ ընտրութեանը մասնակցելու։ Ցաւալի բան չէ արդեօք»։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԷՅԴԱՐ-ՇԱՀ

(Պարսկական կեանքից)

—

Պատմուածք Շահրիարի

V

Մեր պատմած դէպքերից քանի տարի առաջ էր։

Աբբասը, 17 տարեկան պատանի, յաճախում էր Ղազվին թաղի մզկիթը, ուր ախունդ Հասանը ուսուցանում էր թաղի մանուկներին Ղուրանը և հադիսներ, ու շքաստա գրելը։ Անիրաւ ախունդը շատ դաժան ուսուցիչ էր. օր չը կար, որ նա աշակերտների ոտերը ֆալախկայի հարուածներով չը դաղէր։ Չոքած մէջիդի ցուրտ և միայն խսիրներով ծածկված յատակի վրա, կռացած, իրանը ետ ու առաջ տանելով ու բերելով, նրանք պէտք է անգիր անէին արաբերէն հադիսները, Ղուրանի կտորները և մանաւանդ արաբական քերականութեան կանօնները։

Ամեն անգամ, երբ Աբբասը, դաղված ֆալախկայի հարուածներից, գանգատվում էր հօրը, սա պատասխանում էր. «Ֆէրզանդը մէն (որդիս), ինձ ես գանահարել են, մինչև որ ֆալախկա չուտես, մարդ չես դառնայ»։ Սակայն ախունդ Հասանը ֆալախկայի հարուածներին չէր ենթարկում թաղի ամենահարուստ և ազդեցիկ ու Շահ-Աբդուլ-Ազիմ ուխտատեղումութավէլլի (երէցփոխ), սարրաֆ (սեղանաւոր) հաջի Իբրաղի որդուն, Զէյնալին, որ յայտնի էր իր չարաճճիութեամբ. Նա ծեծում էր իր բոլոր ընկերներին, դասերը չէր պատրաստում, ամեն տեսակ չարութիւն անում էր, բայց մնում էր անպատիժ։ Ախունդը մի՞թէ կը համարձակէր պատժել հաջի Իբրաղի որդուն, այն հարուստի որդուն, որից կախումն ունէին շատ շահզադաներ, խաներ, որը շատ մօտ էր բոլոր մուշթէյիդներին և մեծ յարգանք, հեղինակութիւն ու վստահութիւն էր վայելում ամբողջ քաղաքում։ Զէյնալը ևս օգտվում էր իր առանձնաշնորհումներով և ամեն տեսակ օյին էր խաղում իր ընկերների գլխին. ծեծում էր նրանց, ստիպում էր ծառայել իրան, հայհոյում էր։

Մի օր—ո՜հ, դեռ որքան թարմ է իր յիշողութեան մէջ այդ դէպքը—աշակերտները դաւադրութիւն կազմելով, որոշեցին մի լաւ ծեծել Զէյնալին. նրանց հոգին բերանն էր հասել։ Որոշված օրը, բոլոր աշակերտները աւելի շուտ եկան մզկիթ և ծալապատիկ նստոտեցին. երբ Զէյնալը ներս մտաւ, ըստ սովորութեան, նրանք ոտքի չը կանգնեցին, սալամ չը տուին և նրա սալամը չառին։ Զէյնալը կատաղեց. «շան լակոտներ, պոռաց նա, ինձ չէ՞ք ճանաչում»։—Շան լակոտը դու ես, պատասխանեց Աբբասը, որ ընտրվել էր առաջուց գլխաւոր։

—Ե՞ս, Ես… ինձ ես համարձակում այդպիսի խօսք ասել, պոռաց Զէյնալը և, հանելով մէջքի գօտուց մի խարազան, խփեց Աբբասին։ Իսկոյն բոլոր 40 աշակերտները վրա թափվեցին, վայր գլորեցին Զէյնալին. խարազանը, որով նա իր ընկերներից շատերին դաղել էր, խլեցին և ոտները կապելով ախունդի ֆալախկայով, փառաւորապէս գանահարեցին։ Ինչպէս էր գոռում, բղաւում Զէյնալը, ապա աղերսում, բայց ընկերները անխնայ էին. «հա, խարազանով թակելը լաւ է՞, դէ դու էլ համը տե՛ս», ասում էին նրանք։

Յանկարծ մզկիթի դուռը բացվեց. ախունդ Հասանը և հաջի Իբրաղը շէմքի վրա երևացին. մզկիթում տիրող կիսամթութեան պատճառով, նրանք չը տեսան, որ ծեծվողը Զէյնալն է, բայց երբ աշակերտները, լաւ հասկանալով, թէ իրանց ինչ է սպասում, սկսեցին բաց փէնջէրայից ցատկոտել և փախչել, յեղապատառ, ախունդը նկատեց ֆալախկայի մէջ Զէյնալին, որը, ի տես հօրը, սկսեց աղի արտասուք թափել։

—Վայ, հարամզադաներ, գոռաց ախունդը, տես, հաջի Իբրաղ, այդ լրբերը, շները ինչ են արել, ինչ ղալաթ են արել։

Եւ վազելով դէպի փէնջարան, ախունդը ետևից բռնեց Աբբասին, որ վերջին փախչողներից մինն էր և չը կարողացաւ դուրս թռչել։

Ախունդը բռնեց նրա քեաքուլներից, վայր ձգեց, ոտքով կոխ տուեց, շարունակ հայհոյելով, բայց նկատելով, որ հաջի Հուսէյնի որդին է, մի մարդի, որ հաջի Իբրաղից յետոյ, թաղի նոյնպէս հարուստ և ազդեցիկներիցն էր, դադարեցրեց ծեծը. «դու էլ, դու էլ, հաջի Հուսէյնի որդին, այն լակոտների թայն ես դարձել», բարկացած ասաց նա։

Սակայն այստեղ միջամտեց հաջի Իբրաղը։

—Թող, ախունդ, նրան, ասաց նա. տեսնենք առաջ ո՞վ է մեղաւոր։

Աբբասը օգուտ քաղելով այդ հանգամանքից, թռաւ փէնջէրայից ու ոտնաբոբիկ փախաւ։

Երեք օր երեք գիշեր նրանք թագնվեցին քաղաքից դուրս այգիներում, ղանաների (թուբերի) մէջ. հայրերը, լսելով իրանց անառակ որդիների չարագործութիւնը, սոսկացել էին և խմբովին դիմել հաջի Իբրաղին. «ինչ պատիժ ուզում ես տուր մեր փոքր զաւակներին. թող ամենքը քո Զէյնալի գլխին ղուրբան լինեն», աղերսել էին նրանք, բայց մայրերը,—ո՜հ, այդ բարի, գթառատ մայրերը—և հաջի Աբբասը խանդաղատանքով յիշեց իր բարի մօրը—կարողացել էին իմանալ նրանց թաքստի տեղը և ուտելիք ուղարկել։ Ա՜հ, ինչպիսի ծրագիրներ էին կազմում այդ երեք օրը ընկերները. մէկը առաջարկում էր թողնել մէքթէբը (դպրոցը), մի գլուխ գնալ Խօրասան, Մէշէդ և թալաբա (ուսանող) մտնել այնտեղի ճեմարանում. մի ուրիշը առաջարկում էր գլուխ վերցնել գնալ Սպահան, Շիրազ, վաճառականների մօտ աշակերտ մտնել. մի երրորդը առաջարկում էր ուղղակի Քէլբէլայա ուխտ գնալ։

Վերջապէս, ֆէրրաշները, որոնց ախունդը և հայրերը ուղարկել էին նրանց բռնելու, գտան նրանց թաքստեան տեղը և թևերը կապած, վզակոթերին տալով, բերին նրանց մզկիթը, ուր ախունդ Հասանը, ամենքի հայրերը կամ խնամակալները և հաջի Իբրաղը՝ նստած, ղէլյան էին ծխում։ Նրանց կանգնեցրին մէջիդի բակում, շարան շարան. ֆէրրաշները թարմ ճիպոտները դնում էին աւազանում, ջրի մէջ, որպէս զի հարուածները աւելի զգալի լինեն. մի քանիսը ֆալախկայի կապերը ոլորում էին, պնդացնում։ Զէյնալը չէր երևում։

—Ինչ անենք այս ձեր փոքր զաւակների հետ, դիմեց զայրացկոտ կերպով հայրերին ախունդը։

—Ինչ որ կը հրամայէ հաջի Իբրաղը և դուք, խոնարհութեամբ պատասխանեցին հայրերը. քերթեցէք նրանց կաշին, մենք խօսք չունենք. ղուրբան լինեն Զէյնալի գլխին։

—Դուք ի՞նչ էք առաջարկում, ախունդ, հարցրեց հաջի Իբրաղը, փառաւոր և երկար մօրուքը

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

Ֆրանսիացիները հրճվում են: Պարիզից հեռագրում են Պետերբուրգի լրագիրներին, թէ պատերազմի բեմից ինչպէս և Պետերբուրգից ստացված հեռագրերը, ռուսական աղբիւրից ընդհանուր ցնծութիւն են պատճառում Պարիզի ժողովրդին: Մամուլը միաբերան հաստատում է, թէ ճապօնացիների համար ծանր օրեր են հասնում: «Journal» լրագրի թղթակիցը, որ գտնվում է Մուկդէնում ռուսաց գլխաւոր բանակատեղի մօտ, հեռագրում է, թէ ռուսներին աջողվեց լայնացնել իրանց գրաւած ճակատային դիրքերը և ամէն մի ժամ ամրանում է հատուցման (րեվանշի) յոյսը: Կռիւը մղվում է անընդհատ, անխնայ: Հազարներով ընկնում են մարդիք գիշեր և ցերեկ երկու հակառակորդների դիրքերի վրայ և սակայն իրանք դիրքերը գրեթէ չեն փոխվում: Կիրակի, հոկտեմբերի 3 ին, երեկոյեան, ռուսները մի քանի յուսահատ յարձակումներ գործեցին և վերցրին մի քանի կէտեր Շախէ կայարանի մօտ: Մի քանի դիրքեր գրեթէ 10 անգամ անցնում էին ձեռքից ձեռք: Երկու բանակները կեանքի և մահվան կռիւ են մղում: Դա կռիւ չէ, այլ գլխովին կոտորած: Մուկդէնի պաշտպանողական գծերը ներկայացնում են սաստիկ ամրացրված ամրութիւններ: Կռւի դաշտը ներկայումս կազմում է 100 վերստանի մի տարածութիւն, գրեթէ նոյնչափ երկար ճակատով: Մուկդէնից դէպի հարաւ գտնվող բոլոր գիւղերը, աւերակների կոյտեր են դարձել: (Рус. Вѣд.)

Հաղորդակցութիւնը Պորտ-Արտուրի հետ շատ դժուարացել է: Չիֆուից հեռագրում են հոկտեմբերի 4-ին, որ հաղորդակցութիւնները Պորտ-Արտուրի հետ չինական ջօնկաներով սաստիկ դժուարացել են: Այդ քաղաքի ճապօնական հիւպատոսարանը հաստատում է, որ բերդը երկու շաբաթից աւելի չէ կարող դիմանալ: Ճիշդ է միայն այն, որ բերդի ռմբակոծումը շարունակվում է: Ճապօնական օդագնացների մի խումբ գործում է կապված օդապարիկից և որոշում է ռուսաց զօրքերի տեղաւորութիւնը, քննում է ռուսաց դիրքերը և ամէն բանի մասին հաղորդում է ճապօնական բատարէաներին, որոնց հետ կապված է հեռախօսով: Տօկիօում, ինչպէս հեռագրում են Չիֆուից, հրատարակվել է կայսերական հրովարտակ, որ զրօշակների ներքոյ է կոչում երկու նոր դասակարգերի պահեստները: Այդ կարգադրութիւնները պէտք է ծառայեն իբրև պատասխան ռուսական 2-րդ մանջուրական բանակի կոչման: Իրապէս, ինչպէս յայտնի է լաւ գիտակ աղբիւրներից, Ճապօնիայում մնացել են միայն 30,000 պահեստիներ և 20,000 ազգային պահակազօրք, որոնք զինւորական պատրաստութիւն ունեն, մնացած կօրպուսները գոյութիւն ունեն միայն թղթի վրայ: (Рус. Вѣд.)

Ռուսաց կորուստները ըստ ճապօնական զեկուցման: «Berl. Tag.» լրագիրը, մարշալ Օյամայի պաշտօնական զեկուցումների հիման վրա, առաջ է բերում ռուսաց կորուստների թուանշանները Շախէի մօտ եղած կռիւների մէջ մինչև սեպտեմբերի 29 ը: Այդ թւանշանները, լրագրի կարծիքով, յամենայն դէպս վկայում են, որ ռուսների կրած կորուստները չափազանց մեծ են և դրա հետ միասին լրագիրը կարծում է, թէ հազիւ ճապօնական կորուստները ռուսականից պակաս լինեն: Ռուսների ընդհանուր կորուստը պատերազմի դաշտի միայն այդ մասում աւելի քան 20,000 են հաշվում. ռուսների կորուստները ճապօնական կենտրօնական և ձախ բանակի հանդէպ դեռ որոշված չեն: Մի ուրիշ զեկոյցի մէջ ասված է. ճապօնացիների ձեռքով մինչև սեպտեմբերի 30-ը հաւաքված և թաղված ռուսաց դիակների թիւը, որ հասնում է մինչև 2000, վերաբերում է միայն ճապօնական ձախ բանակին: Պատերազմի դաշտի վրա գտնված սպանվածների թիւը, կենտրօնական բանակի հանդէպ, հաշվում են 2500 մարդ: Ստացված տեղեկութիւններով, սպանված ռուսների ընդհանուր թիւը 8,500 հոգուց անցնում է (Нов.):

Հոկտեմբերի 4-ի կռիւը: Մուկդէնից հեռագրում են «Русь» լրագրին, հոկտեմբերի 5-ին. «Հոկտեմբերի 4-ին կռիւը շարունակվում է ամբողջ ճակատի վրա: Կուրօպատկինը ղեկավարում էր անձամբ, զարմանալի արիասրտութեամբ: Այս րոպէիս լուր եկաւ, որ ճապօնացիների ձախ թեր մեզանից յետ է մղված և փախուստ է ստացել. Նախընթաց ճանապարհը նրանց առաջ կտրված է մեր զօրախմբերի մէկի կողմից և ներկայումս այդտեղ զարհուրելի կոտորած է կատարվում: Մենք վերջնականապէս հաստատվել ենք «մի ծառանի թմբի» կամ «Պուտիլեան թմբի» վրա: Երեկոյեան, ժամը 10-ին, ճապօնական մի բատալիօն, անակընկալ կերպով յայտնվեց այդ թմբի հարաւային կողմում, բայց մերոնք նկատեցին թշնամուն և նա յետ մղվեց: Գիշերը անձրև եկաւ և սաստիկ հրացանաձգութիւն էր: Կռւի դաշտը ինչ որ զարհուրելի բան է ներկայացնում: Ճապօնացիները ընկած են կոյտերով. մերոնց դիակներն էլ պատահում են: Ընկած են բազմաթիւ ճապօնական հրացաններ, թուրեր, կաթսաներ»:

Կռւող զօրքերի թիւը: «Echo de Paris» լրագրի Պետերբուրգի թղթակիցը տեղեկութիւններ է հաղորդում կռւող զօրքերի թւի մասին: Նրա խօսքով, ռուսաց բանակի ձախ թեւի վրա չորս կօրպուս կար, իսկ Կուրօպատկինի ամբողջ բանակը բաղկացած է 9 կօրպուսից, ընդամէնը 270 բատալիօն, 21 էսկադրօն, 124 բատարէա, 8-ական թնդանօթներով և 4 բատարէա Մաքսիմի, այսինքն 226,748 մարդ հետևակ, 30,000 հեծելազօրք և 900 թնդանօթ: Ճապօնական ոյժերը կազմում էին—10 ճակատային դիվիզիա, 9 պահեստային դիվիզիա, երկու հեծելազօրքային բրիգադա, երկու արտիլէրիական, այսինքն 190 բատալիօն, 65 էսկադրօն, 846 թնդանօթ և 64 թնդանօթ Մաքսիմի (Нов.):

Ռուսները նոր կրէյսերներ են ձեռք բերել: «Berl. Tageb.» լրագրին հաղորդում են Նիւ-Եօրկից, թէ ամերիկական դեսպանը Պետերբուրգում յայտնել է, որ Ռուսաստանը ձեռք է բերել հարաւային Արգենտինայում, գոնէ 6 հատ կրէյսէր: Վաշինգտօնում ենթադրում են, որ այդ օժանդակ նաւատորմը պէտք է միանայ բալտիական էսկադրային նրա հետևման ճանապարհի վրա (Русь):

«Standard» լրագիրը հաղորդում է, որ սիբիրեան երկաթուղին այժմեանից սկսած կարող է ամսական 36,000 մարդ տեղափոխել իրանց հետ ունեցած բոլոր բեռներով: 1904 թւի ամառվայ սկզբին նրանով կարելի էր տեղափոխել առ առաւելը 27 000 մարդ, բայց տեղափոխում էին ամսական ընդամէնը 23,000: Շուրջբայկալեան գծի աւարտումը աւելացրեց այդ երկաթուղու փոխադրական կարողութիւնը 40% ով, համեմատելով այն փոխադրական ուժի հետ, որ նա ունէր պատերազմի սկզբին: Այդպիսի պայմաններում Ռուսաստանը մինչև հետևեալ տարվայ ապրիլի 1-ին կարող է Մանջուրիա տանել 150—200,000 մարդ:

ԵՐԿՈՒ ՄԱՀԵՐ

Օգիւստ Բարթօլդի.—Սըր Վիլեամ Հարկուրդ

I

Մի քանի օր առաջ Պարիզում վախճանվեց, 70 տարեկան հասակում, յայտնի արձանագործ Օգիւստ Բարթօլդի: Համոզված հանրապետական և տաղանդաւոր արուեստագէտ, Բէլֆօրի Առիւծ-ի հեղինակը ծնվել է 1834 թ. օգոստոսի 2-ին Կօլմար քաղաքում: Նա սերում էր ալզասցի մի հին ընտանիքից: Նրա ծնողները սկզբում խիստ ընդդիմութիւն ցոյց տուին նրա ճաշակին և բնական ընդունակութիւններին: Բէրթօլդի նախ աշակերտեց մի ճարտարապետի, յետոյ իբր գեղարուեստական կրթութիւնը շարունակեց ծանօթ նկարիչ Արի-Շէֆֆէրի արուեստանոցում և բաւական յետոյ միայն նրան աջողվեց քանդակագործ Սէտուի ղեկավարութեան տակ պարապվել արձանագործութեամբ:

Բէրթօլդի քսան և հինգ տարեկան չը կար, երբ սկսեց արտադրել, այնպէս որ նրա գործերի ցուցակը շատ մեծ է: Մենք կը բաւականանանք յիշելով նրա երկու գործերը, որոնք բնորոշում են նրա տաղանդը և որոնց շնորհիւ արձանագործը հռչակ ստացաւ: Նրանցից մէկն է—Բէլֆօրի Առիւծը, որը քանդակված է Բէլֆօր քաղաքի միջնաբերդի կողքին գտնվող ապառաժի մէջ: Ֆրանս-գերմանական պատերազմի ժամանակ Բէլֆօրը՝ Բէլֆօրի այդ միջնաբերդը հերոսական ընդդիմութիւն ցոյց տուեց թշնամի բանակին: Բէրթօլդի այդ դիւցազնական պաշտպանութիւնը յաւերժացրեց մի վիթխարի առիւծ քանդակելով միջնաբերդի կողքին ցցվող ժայռի մէջ: Նրանք, որոնք անցել են Պարիզում Բէլֆօրի հրապարակից, տեսած կը լինեն անշուշտ պղնձեայ մի հսկայ առիւծի արձանը, որ վերարտադրութիւնն է ապառաժում փորագրված գիշատիչին: Իր թաթերի վրա ընկողմանած այդ առիւծը գեղեցիկ է ու հպարտ ու գերազանցօրէն տպաւորիչ: Բէրթօլդի նրա մէջ խտացրել է ոչ միայն Բէլֆօր քաղաքի դիւցազներգական քաջութիւնը, այլ և վիրաւորված ու կտրատված հայրենիքի ցաւագին, բայց խրոխտ սուգը: Այդ առիւծը պարունակում է իր մէջ ուժի, քաջութեան խորհրդանշանը, բայց նա չունի յաղթականի տիրապետող շարժումը,

Ամերիկան՝ բրիտանական լուծից յոգնած՝ բարձրացրեց ապստամբութեան նուիրական դրօշակը: Ֆրանսիան խայտաց դէպի ազատութիւն ձգտող ժողովրդի առնական շարժումի հանդէպ—այդ հին բարի ժամանակներն էին, կապիտալիզմը իր եսասիրութեան երկաթէ օրէնքները չէր հարկադրած ամբողջ աշխարհին—և օգնութեան փութաց Միացեալ Նահանգներին:

Բէրթօլդի ներշնչվեց պատմական այդ նշանաւոր դէպքով և ստեղծեց իր երկրորդ գլուխգործոցը—Ազատութիւնը, որ լուսաւորում է աշխարհը: Ֆրանսիա այդ արձանը նուիրեց Ամերիկայի ի յիշատակ անկախութեան հռչակման: Նա իշխում է այժմ Նիւ-Եօրկի նաւահանգստի վրա, իր հսկայական զանգուածով:

Բէրթօլդին ունի և ուրիշ մեծ ու փոքր արձաններ: Նա բացի հայրենիքի և ազատութեան պաշտամունքին նուիրված գործերից. ունի և «Հանգստացող Այգեգործը», որով երգում է երկրի աշխատանքը, և որը խորհրդանշում է այն աշխատասէր ու բեղուն ցեղը, որի արժանաւոր զաւակներից մէկն է ինքը:

Բէրթօլդի 1887-ից սկսած Պատւոյ Լէգէօնի commandeur էր և 1895-ին ստացել էր պատւոյ մեդալը:

Նրա թաղման և յուղարկաւորութեան հանդէսը կատարվեց այս ամսի 8-ին (ն. տ.): Հանդէսին ներկայ էին բացի նրա յիշատակը յարգող բարեկամներից և ծանօթներից, լուսաւորութեան նախարարի ներկայացուցիչը՝ Արման Դէյեօ, մինիստր նախագահ Կոմբի ներկայացուցիչը՝ Գիւստավ Ֆօռ, «Temps» լրագրի տնօրէնը Ադրիէն Էբրար, յայտնի գրականագէտ Ժիւլ Կլարտի, Ռուժօն՝ գեղարուեստների տեսուչը և այլն և այլն:

Դագաղի վրա դամբանական արտասանեց լուսաւորութեան մինիստրի ներկայացուցիչը, որի խօսքերից առաջ ենք բերում հետևեալ կտորը:

շփելով ու դէյլանը գլգլացնելով, որը յետոյ տուեց իր կողքին նստած հաջի Հուսէյնին:

—Ես հարկաւոր եմ համարում նրանց այս պատիժը տալ. ամեն մէկին Ֆալախկայի 40 հարուած և ապա 2 օր զնդանում պահել ու միայն ցամաք հաց ու ջուր տալ:

—Մաշալլա, մաշալլա, ախունդ, շատ արդար է քո վճիռը, արտասանեցին ամեն կողմից:

Ֆէրրաշները հանեցին ջրից ճիպոտները ու լարեցին Ֆալախկայի կապերը:

Աբբասի և ընկերների երեսի գոյնը դաջի պէս սպիտակել էր:

—Ես համաձայն չեմ այդ վճռին, բարձրաձայն ասաց հաջի Իբադը:

Աբբասի և ընկերների թուքը բերանում չորացաւ. էլ ուրիշ ինչ աւելի անհոգ պատիժ է նա երկնում իր մտքում. նրանք նայեցին յուսահատ՝ միմեանց երեսին:

—Եթէ այդ պատիժը քիչ է, ասաց հաջի Հուսէյնը, աւելի խիստը սահմանեցէք. նրանց միսը ձեզ, ոսկրը մեզ:

—Դուք ինձ չը հասկացաք, քմծիծաղ տալով, ասաց հաջի Իբադը:

Եւ դառնալով Ֆէրրաշներին, հրամայեց.—բացէք դրանց թևերը. հեռացրէք Ֆալախկէն և ճիպոտները. իսկ դուք—դիմեց նա աշակերտներին, ազատ էք, եկէք ախունդի և մեր ձեռքը համբուրեցէք ու միւս անգամ խելօք կացէք, այլ ևս այդպիսի բան չանէք:

Ապշած այդպիսի մեծահոգութիւնից, Աբբասը և ընկերները խոնարհեցին գետին և համբուրեցին ամենքի ձեռքը:

—Քանի որ դուք ներում էք, ասացին ծնողները, մենք խօսք չունենք անելու, բայց տանը մենք դրանց ճաշը լաւ կտանք:

—Ոչ, ոչ, ես խնդրում եմ դուք էլ ներէք, ասաց հաջի Իբադը: Պէտք է ձեզ յայտնեմ, որ մեղաւորը իսկապէս Զէյնալն է. ինչու նա պէտք է իր ընկերներին այնքան նեղացնէ, որ այդքան չարանան նրա դէմ: Բայց ես Զէյնալին էլ ներեցի, թէև առաջ պատժեցի, իսկ այժմ ես մի բան եմ մտածել և եթէ ախունդը օրհնէ, ու Ալլահը կամենայ, վաղը և եթ կը կատարենք:

—Իմ օրհնութիւնս առաջուց եմ տալիս, ասաց ախունդ Հասանը:

—Դուք լաւ գիտէք, շարունակեց հաջի Իբադը, որ մեր օրհնեալ շարիաթը պատուիրում է, հէնց որ երեխան հասաւ բլուղին (արբունքին), նրան ամուսնացնել. մեղք է, եթէ նա գիշերները երազախաբ լինի: Զէյնալս արդէն 18 տարեկան է, հասել է արբունքին և ես վճռեցի նրա համար կին առնել, նրա քեաբինը կտրել. ջահելին գլուխը պէտք է կապել, որ աչքը դրսին չը մնայ: Քո Աբբասի գլուխն էլ ժամանակ է կապել, հաջի Հուսէյն, ասաց նա դիմելով վերջինիս:

—Ինշալլահ, ինշալլահ, աղաղակեցին միաբերան ամենքը:

—Բայց ում աղջիկն է արժանանում մեծ բախտին ձեր հարսը լինելու, հարցրեցին ախունդը և հաջի Հուսէյնը:

—Քեալբալայ Ասադի աղջիկը, Գոհարը:

Այս անունը լսելով Աբբասի ծնկները կքվեցին և նա գունաթափվեց. Գոհարը իրանց դրացու աղջիկն էր, յայտնի իր գեղեցկութեամբ և որին մայրը որոշել էր իր Աբբասի համար առնել: Ա՜խ, այդ անիծեալ Զէյնալը, որին նա, Աբբասը, մի անգամ բերանից թողնելով, յայտնել էր այդ բանը, այժմ խլում է իր ձեռքից իր նշանածին: Բայց մթէ նա, Աբբասը կը համարձակէր հօրը այդ մասին մի խօսք անելու: Ո՛չ, Գոհար, նա ևս սիրում էր Աբբասին. այժմ Զէյնալի պէս փչացած տղի ձեռքը պէտք է ընկնի:

Ո՜րքան լացեց երկրորդ օրը Աբբասը, երբ Գոհարին տանում էին. մայրը աշխատում էր մխիթարել, խոստանում էր աւելի սիրուն աղջիկ ճարել, բայց Աբբասի սրտի այդ վէրքը երկար տարիներ չէր բուժվում... Նա այդ օրից սոսկալի ատելութեամբ լցվեց դէպի Զէյնալը:

Երեք ամսից յետոյ հայրը հանեց նրան դպրոցից և տարաւ իր խանութը, վաճառականութիւն սովորելու. հօր գործերով նա յաճախ ստիպված էր լինում գնալ հաջի Իբադի խանութը, ուր պատահում էր և Զէյնալին: Մի օր վերջինս, մի կողմը տանելով նրան, ասաց. «լսիր, Աբբաս, ես գիտեմ, դու մի ժամանակ աչք ունէիր Գոհարի վրա, բայց ես ձեռքիցդ խլեցի. այժմ, ես ձանձրացել եմ նրանից. կամենաս, ես նրա թալաղը (ապահարզանը) կը տամ, դու քեաբին արա նրան»:

Աբբասը քիչ մնաց ապտակէր Զէյնալին, բայց, խրատված դառն փորձից, զսպեց իրան և մերժեց Զէյնալի առաջարկութիւնը:

—Աւելի վատ, ես նրան քեաբին կը կտրեմ հօրս ծառաների մէկի հետ:

Եւ երբ Աբբասը մտածում է, թէ ինչու այն ժամանակ Զէյնալի գլուխը չը ջարդեց, նա սաստիկ անիծում է ինքն իրան:

Հաջի Իբադի համբաւը իբրև ամենաբարեպաշտ և ջերմեռանդ մուսուլմանի աւելի և աւելի էր տարածվում:

Մի օր հայրը, հաջի Հուսէյնը, երեկոյեան ընթրիքից յետոյ ասաց Աբբասի մօրը իր ներկայութեամբ:

—Լսիր, այ կին, լսիր և դու, աչքիս լոյս Աբբաս, ես վճռել եմ գնալ Մէքքա ուխտի. գործերիս և բոլոր գոյքերիս կառավարութիւնը կը յանձնեմ հաջի Իբադին, իբրև ամանաթ. նա շատ բարեպաշտ և առաքինի մարդ է: Աբբասը ջահել է, նրա ձեռքի տակ կը փորձվի, մարդ կը դառնայ մինչև վերադառնալս:

—Լաւ մտածիր, այ մարդ, ասաց խեղճ մայրը. ես շատ էլ չեմ հաւատում այդ քո գոված հաջի Իբադին. նրա մասին անցեալ օր բաղնիքում վատ բաներ էին խօսում. ասում են, նա տակովին է արել քեալբալայի Ասադի եթիմների բոլոր ունեցած չունեցածը. Գոհարին էլ տանից դուրս է արել, թալաղ տալ տուել:

—Աստաֆուրուլլա, աստաֆուրուլլա (մեղայ, մեղայ, քաւ լիցի), ասաց բարկացած հաջի Հուսէյնը. այ կնիկ, գժվե՞լ ես, ինչ է, այդպիսի բաներ ես խօսում. հաջի Իբադը սուրբ մարդ է. հազարաւոր լաւութիւններ է անում մարդկանց, այդ բոլորը շառ են ձգում նրա վրա:

Մի ամսից յետոյ—ոչ, տարաբախտ ամիս—հաջի Հուսէյնը յանձնելով իր բոլոր գործերի, առևտրի և գոյքերի մատակարարութիւնը հաջի Իբադին և պատուիրելով Աբբասին կատարել նրա բոլոր հրամանները, մեկնեց մի երկար ուղևորութիւն անելու Մէքքա և այլ նուիրական վայրերը: Նա պէտք է ճանապարհորդէր երկու տարի: Նա պատուիրեց կնոջը մինչև իր գալը Աբբասին քեաբին չանել, այլ սիղա կապել (ժամանակաւոր կին վերցնել) նրա համար, որովհետև միտք ունէր վերադարձին Զէյնալի քրոջը Աբբասի համար ուզել:

Ո՜րքան պէտք է փոշմանէր հայրը, որ չը լսեց իր մօր նախազգուշացման...

(Կը շարունակվի)

«Բարթօլդիի գործը անգին է, քիչ մնաց ասէի հսկայական։ Բարթօլդի, արդարև, ձևերի հիկլոպեան տեսիլք ունէր։ Ամենաբարձր ձգտումներով լայնօրէն օժտված այս մտքի համար այնպիսի արտայայտութիւններ հարկաւոր էին, որ նրա երազների հսկայ խորհրդանշանները, սէմբօլները դառնային։ Ահա դրա համար է, որ ոչ մի թանգարանի կամարը այնքան ընդարձակ չէ, որպէս զի կարող լինի պատսպարելու նրա անունը անմահացրնող մեծ կերպարանքները, ֆիգուրաները—Բէլֆօրի Առիւծը և Աշխարհը լուսաւորող Ազատութիւնը, որոնք հոյակապօրէն ցցվում են բաց օդում, երկնակամարի տակ, ամպերի կուտակումների մէջ, ամբոխների ժխորի վերև։»

Յետոյ և Տօնի Ռօբէր Ֆլէօրի՝ Ֆրանսիացի Արուեստագէտների ընկերութեան նախագահը, որի վերջաբանից յիշենք հետևեալ տողերը։

«Ֆրանսիային էր պատկանում Նոր-Աշխարհին տալու Ազատութեան այս գեղեցիկ դէմքը, որովհետև իր յաղթական դրօշակները ամբողջ Եւրոպայում ման ածելով նա ամեն տեղ սերմանել էր արդէն այն բոլոր մեծ գաղափարները, որ վերակենդանացրին ժողովուրդներին...»

Բարթօլդի մահվան առաջ սգաց ոչ միայն Ֆրանսիան, այլ և Ամերիկան։ Միացեալ-Նահանգների դեսպանը, Պարիզում, ամերիկեան կառավարութեան և ժողովրդի կողմից ցաւակցութիւն յայտնեց հանգուցեալի ընտանիքին։ Իսկ հանրապետութեան նախագահ Ռուզվէլդ՝ առանձնապէս իր համակրութիւնն արտայայտեց հանգուցեալի այրիին՝ հետևեալ հեռագրով։ «Թոյլ տուէք Ամերիկեան ժողովրդի անունով ձեզ նուիրել իմ խոր համակրութիւնը մեծ արձանագործին՝ ձեր ամուսնու մահվան առիթով»։

Երանի այն ազգերին, որ իրանց ծոցից Բարթօլդիներ են բղխեցնում։

Համարեա մի և նոյն ժամանակ, հոկտ. 1-ին (Ն. տ.) իր Նիւնհամի դղեակում յանկարծակի վախճանվեց Սըր Վիլեամ Հարկուրդ, անգլիական ազատամիտ կուսակցութեան խոշոր դէմքերից մէկը, 78 տարեկան հասակում։

Հարկուրդ՝ վիգ կուսակցութեան ամենահեղինակաւոր ու ամենաօժտված ներկայացուցիչներից մէկն էր։ Նա՝ «մեծ ծերունու» աջ բազուկն էր։ Գլադստօնի մահից յետոյ, ազատական կուսակցութիւնը իր տաղանդաւոր ղեկավարին կորցնելով՝ սկսեց իր մեծ աւանդութիւններից հետզհետէ հեռանալ։ Երբեմնի այդ փառաւոր կուսակցութիւնը, Ռօզբերիների նման անափառ, օպպօրտիւնիստ, միջակ պետերի ձեռքը խաղալիք դառնալով՝ դաւաճանեց իր մեծ սկզբունքներին—նա սկսեց սիրլի բիլի անել իմպերիալիզմի՝ արիւնի և արցունքի քաղաքականութեան հետ։ Հասաւ մի րոպէ, ուր ազատական և պահպանողական կուսակցութիւնները իրանց որոշ սահմանները կորցրին, միմեանց խառնվեցին, միմեանց նեցուկ ու պաշտպան հանդիսացան։ Ռօզբերի՝ ոտնատակ անելով կուսակցութեան անցեալը, ձեռքը դըրաւ Չէմբրլէնի, իմպերիալիզմի չար ոգու ձեռքին մէջ, հրապարակաւ պաշտպան կանգնելով նրա արտայայտած գաղափարներին։ Վիգ կուսակցութեան անտաղանդ, աննկարագիր առաջնորդների դաւաճանութեան համար էլ տուժեց ամբողջ կուսակցութիւնը. նա կորցրեց իր հմայքն ու հեղինակութիւնը բրիտանական ժողովրդի վրա։ Պահպանողականները յաւերժացան իրանց իշխանական աթոռների վրա։ Եւ իսկապէս, ազատականները՝ իմպէրիալիզմի, միլիտարիզմի հետ սիրահարութիւններ ու քծինքներ սարքելուց յետոյ, էլ ինչով պիտի տարբերվէին իրանց հակառակորդ կուսակցութիւնից։ Էլ ո՞ւր էր նրանց raison d'étre-ը։ Ժողովուրդը ընտրութիւն էր կատարում սևին և սպիտակին մէջ. բայց երբ այդ սպիտակը սկսեց սևին տակ, երբ նա կորցրեց իր անբծութիւնը, դարձաւ սևի և սպիտակի մէջ մի այլանդակ գոյն, այն ժամանակ ժողովուրդը նախամեծար համարեց սևը, որ գոնէ իր գոյնը չը փոխելու առաւելութիւնն ունէր, արձակ համարձակ սև էր։

Ահա այս ընդհանուր կերպարանափոխութեան և ուրացումի շրջանում, ազատականութեան մեծ աւանդութիւններին հաւատարիմ մնացող փոքրաթիւ մարդկանցից մէկն էր Սըր Վիլեամ Հարկուրդը։

Հանգուցեալը՝ մինչև 1868 թուականը Լոնդոնում երդուեալ հաւատարմատարութեամբ էր պարապվում։ Նոյն թուին նա պատգամաւոր ընտրվեց Օքսֆորդի ընտրողների կողմից և մտաւ բազմեց Համայնքների Ժողովում, պարլամէնտում։ Նորընտիր պատգամաւորը իր յըստակ ու սահուն լեզուով, իր հռետորական տաղանդով անմիջապէս պարլամէնտի ամենաազդեցիկ անդամներից մէկը դարձաւ։ Համոզված ազատական՝ Հարկուրտ Գլադստօնի հաստատ ու անձնուէր պաշտպաններից մէկն եղաւ։ Պատկառելի ծերունու կողմից կազմված կաբինէտների մէջ նա շատ յաճախ աթոռ ունեցաւ։ 1880-ին ներքին գործերի մինիստր կարգվեց և հինգ տարի անընդհատ վարեց նոյն պաշտօնը։ Ֆինանսական հարցերում մեծ փորձառութեան տէր՝ Հարկուրդ երկու անգամ դարձաւ ֆինանսների մինիստր, առաջին անգամ 1885-ին և յետոյ 1892-ին և իր անունը կցեց հիմնական զանազան, կարևոր բարենորոգումների, մասնաւորաբար 1894 թ. պատրաստված ժառանգական իրաւունքների վերաբերեալ օրէնքին։

Սըր Վիլեամ Հարկուրտ ամբողջ 36 տարի գործեց պարլամէնտում։ Մեծ-Բրիտանիայի լաւագոյն զաւակներից մէկը, նրա և նրա նըմանների շնորհիւ է, որ Անգլիան հանդիսացել է ազատութեան օրօրան։

Տ. Զաւէն

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ֆրանսիա։ Անցեալ շաբաթ օրը Պարիզում կայացաւ առևտրական վայրերի ծառայողների (գործակատարների) մի հսկայական ժողով, որ կոչված էր կիրակնօրեայ պարտադիր հանգստութեան հարցը քննելու։ Գործակատարների համար կիրակնօրեայ պարտադիր հանգիստ հաստատող օրինագիծն արդէն ընդունվել է պատգամաւորական ժողովի կողմից, բայց սենատը 3 անգամ մերժել է համաձայնութիւն տալ և դրա համար դեռ օրէնքի ույժ չէ ստացել նա։ Այժմ նա քննվում է սենատի մի յանձնաժողովում։ Երկար ճառախօսութիւններից յետոյ՝ որոշվեց ամեն միջոց գործ դնել կիրակնօրեայ հանգիստը պարտադիր օրէնք դարձնելու համար։ Մեծ աջողութիւն ունեցաւ երիտասարդ պատգամաւոր Ջէվաէսի ճառը. «Դուք, ասաց նա, ամեն մի բանւորից պակաս զոհ չէք հանդիսանում դրամատէրերի, այդ նոր ժամանակի ֆէօդալների կեղեքումներին։ Շատ բանում ձեր վիճակն աւելի ևս վատ է, քան բանւորներինը»։—Բանւորական պալատների ներկայացուցիչ Օբբիօն յայտնեց, որ գործակատարների պահանջները չը պէտք է սահմանափակվեն միայն կիրակնօրեայ հանգստով. «Մենք, ասաց Օբբիօն, պէտք է պընդենք նա և, որ բանւորական օրը կրճատեն և տարեկան որոշ թիւ օրեր արձակուրդ տան մեզ»։

Աւստրիա։ Բրովնետի չէխերը և գերմանացիները վճռականապէս որոշել են օբստրուկցիան շարունակել՝ առաջինները Վիէննայի րայխսրաթում, վերջինները՝ բօհէմական սէյմում,—այդ պատճառով կառավարութիւնը յայտարարեց, որ սէյմի ժող-ները այլ ևս ապարդիւն են լինելու և փոխ-արքային յանձնեց փակել սէյմը։

—Բրիւննում (Մօրավիա) կայացաւ բանւորական մի մեծ ընդհանուր ժողով, որի ժամանակ պարագլուխները հաշիւներ կայացրին իրանց ունեցած բանակցութիւնների մասին մօրավական սէյմի պատգամաւորների հետ ընդհանուր ձայնատւութեան իրաւունքի մասին։ Վճռվեց սպասել տեսնել սէյմի բռնած դիրքը դէպի այդ հարցը։ Ժողովին մասնակցողներին յանձնարարեցին շատ զգոյշ լինել և տեղիք չը տալ ոստիկանութեանը միջամտելու։ Բանւորներից ընտրված անձեր վերահըսկում էին կարգապահութեանը և ամեն ինչ խաղաղ անցաւ, թէ և բանւորների թափորը շրջեց ամբողջ քաղաքը, կոչելով. «Ընդհանուր ընտրողական իրաւունք տուէք»։

Թիւրքիա։ Պետութիւններին այժմ սաստիկ զբաղեցնում է Եըլդըզի պալատի բռնած նոր ձևի քաղաքականութիւնը։ Ինչպէս երևում է, սուլթանը վճռել է նորից դիմադրել Մակեդոնական ժանդարմէրիայի մէջ եւրօպացի օֆիցէրների թիւ աւելանալուն. նա չի ուզում ընդունել արդէն հրաւիրվածներին։ Նոր օֆիցէրներին ուղարկել են Աւստրիան և Ռուսաստանը։ Այդ առիթով եղած դիմումներին միացան Ֆրանսիան և Իտալիան էլ։ Բանից դուրս եկաւ, որ սուլթանը նորից իր դէմ ունեցաւ պետութիւնների հաւաքական ույժն ու դիմադրութիւնը։ Բայց դեռ այդ հանգամանքը չի կարողանում կոտրել սուլթանին և հնազանդեցնել միացեալ ուժերի պահանջին, և դեռ մեծ վէզիրը մերժում է ռոճիկ տալ այդ նորեկ օֆիցէրներին։ Պետութիւնները որոշել են նրանց ռոճիկ տալ իրանց գանձարաններից, մինչև որ կարող կը լինեն ստիպել սուլթանին հնազանդվելու։

—Սօֆիայի թերթերից մէկում տպագրված է Մօնաստիրից մի նամակ, որի մէջ ներկայացված է գործերի դրութիւնը Մակեդոնիայում։ Նամակը, ակներև է, որ գրված է մակեդոնական ներքին կազմակերպութեանը մօտ անձնաւորութիւնից։ Այդ նամակումն ասված է, որ Մակեդոնիայում շրջում են յունական և սերբիական զինված խմբեր, որոնք կազմակերպված են, ամենայն հաւանականութեամբ, յոյն և սերբ կառավարութիւնների ձեռքով։ Այդ խմբերը սարսափահար են անում բուլգար ազգաբնակութիւնը, ձգտում են հպատակեցնել նրանց յունական պատրիարքարանին և ստիպել ճանաչել իրան սերբիական ազգութեան անդամ։ Քաղաքներում և գիւղերում այդ խմբերն սպանել են բազմաթիւ բուլգարների, որոնք հրաժարվել էին կատարել նրանց պահանջները։ Բուլգար ազգաբնակութիւնը սաստիկ յուզված է և կօմիտէտներից զէնք է պահանջում, որ պաշտպանվի յոյներից և սերբերից։ Կօմիտէտները դեռ ևս մերժում են ժողովրդին զէնք տալ։ Բայց եթէ պետութիւնները հրաժարվեն Բելգրադում և Աթէնքում լուրջ դիմումներ անելուց, այն ժամանակ ներքին կազմակերպութիւնը կը սկսէ զինել բուլգարներին և երբեք կը թողնէ իրանց բնական ընթացքին։ Կազմակերպութիւնը համաձայն կը լինի աւելի շուտ ենթարկվել մի օտար պետութեան, քան շարունակել դիմանալ գործերի այդպիսի վիճակի։

—«Pol. Korr.» թերթն ասում է, որ մտադրութիւն կայ, եթէ արդէն այդ մտադրութիւնը չէ իրագործվել,—Մակեդոնիան բաժանել յեղափոխական սէկցիաների կամ բաժանմունքների, ամեն մէկին գլուխ դնելով մի վօեվօդա կամ պետ։ Վօեվօդաները պէտք է նախագահեն այն դատարաններին, որոնք պէտք է քննեն ու վճռեն տեղացիների տարաձայնութիւնները և դատեն դաւաճաններին։

—Պարիզի թիւրքական դեսպան Միւնիր փաշան գնացել է Ժընև։ Կարծում են, որ նրա Ժընև գալը կապ ունի երիտասարդ թիւրք կուսակցութեան գործունէութեան զօրանալու հետ։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

12 հոկտեմբերի

ԲԵԼԳՐԱԴ, 11 հոկտեմբերի։ Կայացաւ ազատամիտների մի մեծ միտինգ։ Րիբարաց ներկայացրեց Ազատամիտ կուսակցութեան գործունէութեան համառօտ տեսութիւնը և անցեալի պատկերը։ Վերջաբանութեան մէջ նա ասեց, որ ի նկատի ունենալով նոր սահմանադրական կանօնադրութիւնը, պէտք է փոխել ազատամիտ կուսակցութեան անունը, նրա տեղը դնելով «ազգային» խօսքը։ Ներկայ եղողների մի մասը բողոքեց։ Նոր ազգային կուսակցութիւնը կազմված է։ Րիբարաց պարագլուխ է յայտարարված։ Կազմից դուրս հանված Ավակումօվիչ կը շարունակէ ղեկավարել մնացած ազատամիտներին։ Մանաւանդ զարմացրեց բոլորին արտաքին քաղաքականութեան հանդէս դրված ծրագիրը։ Նա կըտրականապէս դէմ է Բօլգարիայի հետ համաձայնութեան, պահանջելով ծայրահեղ ազգային քաղաքականութիւն և «տամն ընդ ատաման» սկզբունքին հետևելը Մակեդոնիայում թափված սերբիական արիւնի վերաբերմամբ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գեներալ-լէյտընանտ Սախարէվի հեռագիրը գլխաւոր շտաբին 1904 թւի հոկտեմբերի 12-ից. «Հոկտեմբերի լոյս 12-ի գիշերը զեկուցումներ չեն ստացվել պատերազմական ընդհարումների մասին»։

ԼՈՆԴՈՆ, 11 հոկտեմբերի։ (Րէյտէր)։ Քաղաքագլուխ Գուլլեա թագաւորի քարտուղար Նօլլիսից ստացաւ հետևեալ հեռագիրը «Նորին Մեծութիւնը հրամայեց հաղորդել ձեզ, որ նա խորին վշտով իմացաւ ձկնորսական նաւատորմի դէմ ոչինչ բանով չարդարացող վարմունքի մասին Հիւսիսային ծովում և խնդրում է ձեզ հաղորդել այդ ցաւալի դէպքից վնասվածների ընտանիքներին թագուհու և նորին մեծութեան ամենախորին համակրութիւնը»։ Թագաւորը նուիրեց 200 գինէյ բալտիական էսկադրայի հետ ձկնորսական նաւատորմի ընդհարման ժամանակ վնասվածների ընտանիքներին։—Բալֆուր ուղարկեց Գուլլեա մէրին հեռագիր, հաւատացնելով, որ կարելի է կատարեալ վստահութիւն ունենալ դէպի կառավարութիւնը։ Երկրագործութեան մինիստրը մի ճառի մէջ, որ նա արտասանեց երեկոյեան Բուկլինում, Ստեռլինգ կոմսութեան մէջ, այն միտքը յայտնեց, որ ձկնորսական նաւերի վրա յարձակումը և անցք է, որ զբաղեցնում է ներկայ վայրկեանում բոլոր անգլիացիների մտքերը, բայց ոչ ոք չը պէտք է որոնի այդ անսովոր դէպքի բացատրութիւնը կատարելապէս ճիշդ տեղեկութիւններ ստանալուց առաջ։ Դէպքն ինքն ըստ ինքեան այնքան անբացատրելի է, այնքան անհասկանալի է, որ անհնար է չենթադրել որ և է բացատրութիւն, որ մենք կիմանանք վերջը։ Այդ ամբողջ ինցիդենտի վրա պէտք է նայել, որպէս մի ամենամեծ սխալի վրա։ Հռետորը կարծում է, որ ամենքը կարող են վստահութիւն տածել այն բանին, որ այդ ինցիդենտը խորին տպաւորութիւն կը գործի Ռուսաց կայսրի վրա, որի մարդասէր զգացմունքները յայտնի են ամբողջ աշխարհին։—Մինօ ձկնորսական նաւի կապիտանը, որը ուղեկցում էր կենդանի մնացած ձկնորսների պատգամաւորութեանը դէպի արտաքին գործերի մինիստրութիւն, բերեց նրա նաւին դիպած ռումբի կտորները։—Բէնկենդօրֆ լիազօրութիւն տըւեց «Դէյլի Նիւսին» յայտնել անգլիական ժողովրդին հետևեալը. «Ես խորին կերպով համոզված եմ, որ բոլոր տեղի ունեցածը մի ցաւալի դէպք է և ուրիշ ոչինչ։ Աւելորդ է խօսել ցաւակցութեան այն զգացմունքների մասին, որ զգում է այդ առիթով ամբողջ Ռուսաստանը և ես անձամբ»։ «Կրէն» նաւի վրա սպանված երկու ձկնորսների դիակների քննութեան ժամանակ Գուլլում, դատաստանական քննիչը յայտնեց, որ նա հեռագիր ստացաւ ռուսական դեսպանութիւնից՝ խընդրելով չը թաղել դիակները մինչև որ ռուսաց դեսպանութիւնից ուղարկված բժիշկները քըննութիւն չը կատարեն։ Մի և նոյն ժամանակ քննիչը այն կարծիքը յայտնեց, որ դատաւորները չը պէտք է կարծեն, որ օրինախախտութեան մէջ մեղաւոր է բալտիական էսկադրան, մինչև որ նրանք չը համոզվեն այդ բանում ծովապետութեան զեկուցումից ներկայ դէպքի առիթով։ Քննութիւնը յետաձգված է մինչև հոկտեմբերի 20-ը։

13 հոկտեմբերի

ԽԱՐԲԻՆ։ (Սեփ. թղթակցից)։ Հոկտեմբերի 11-ին Նորին Կայսերական Մեծութեան փոխարքան տուեց հետևեալ հրամանը։ «Թագաւոր Կայսրը, զիջանելով իմ խնդիրքներին ինձ գլխաւոր հրամանատարի պարտաւորութիւններից ազատելու մասին, ներկայ հոկտեմբերի 10-ին Ամենաողորմածաբար բարեհաճեց այդ ազատութիւնը տալ, նշանակելով մանջուրական առաջին բանակի հրամանատար գեներալ-ադիւտանտ Կուրօպատկինին բոլոր մեր ցամաքային ույժերի գլխաւոր հրամանատար Հեռաւոր Արևելքում, թողնելով ինձ Նորին Կայսերական Մեծութեան փոխարքայի պաշտօնում Հեռաւոր Արևելքում։ Սրա հետ միասին Թագաւոր Կայսրը բարեհաճեց բաղդաւորացնել ինձ Նորին Մեծութեան անկեղծ երախտագիտութեան արտայայտութեամբ փոխարքայութեան զօրամասերը կազմակերպելու աշխատանքների և նրանց կենտրոնացնելու համար պատերազմական գործողութիւնների շրջանում և մեր զինուորված ույժերի բարձր ղեկավարութեան համար Հեռաւոր Արևելքում։ Այդպիսի Բարձրագոյն կամքի և Ամենաողորմած Արքայական ուշադրութեան մասին, յայտարարելով Հեռաւոր Արևելքի ցամաքային և ծովային ույժերին և շրջաններին, պարտք եմ համարում սրտագին շնորհակալութիւն յայտնել իմ գլխաւորութեամբ գտնված փառաւոր զօրքերին, որոնք անմիջական մասնակցութիւն են ունեցել պատերազմական գործողութիւններին, իրանց ճշմարիտ ինքնազոհ ռազմական ծառայութեան համար, որ աչքի է ընկել բազմաթիւ հերոսական սխրագործութիւններով, թէ զինուորների և թէ բոլոր աստիճանների պետերի կողմից։ Անկեղծօրէն շնորհակալութիւն եմ յայտնում նաև այն մասերին, որոնք դեռ առիթ չեն ունեցել կռւել թշնամու հետ, նրանց եռանդուն և անխոնջ աշխատութիւնների համար պատերազմական ժամանակի ծանր կացութեան մէջ։ Ինձ համար բարձր պատիւ եմ համարում, որ Արքայական առանձին վստահութեամբ ինձ վրա էր դրված վերին ղեկավարութիւնը քաջ զօրքերի, որոնք նոր փառք հիւսեցին իրանց դրօշակներին և անդրդուելի կերպով հաւատում եմ, որ Ամենաբարձրեալի օգնութեամբ ուժեղ թշնամուն նրանք կընկճեն ի փառս պաշտելի թագաւորի և յօգուտ թանգագին հայրենիքի»։ Ստորագրել է «գեներալ-ադիւտանտ Ալէքսէեվ»։

13 հոկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Եթովպիայի կայսր Մենելիքը ուղարկեց 10,000 ֆրանկ մեր հիւանդ և վիրաւոր զինուորականների կարիքների համար։

Կովկասեան քաղաքացիական մասի կառավարչապետի օգնական գեներալ-ինֆանտերիայի Ա. Ա. Ֆրեզէն նշանակվում է Վիլնի, Կովնայի և Գրօդնի ընդհանուր-նահանգապետ և Վիլնայի զինուորական շրջանի հրամանատար։

ԱԲՕ։ Հօֆգերիխտում սկսվեց սենատոր Շաումանի մասին գործի քննութիւնը, որը մեղադրվում է պետական դաւաճանութեան պատրաստութեան մէջ։ Մեղադրական ակտի և դոկումենտների հրատարակութիւնից յետոյ, հարցաքննվեց Շաումանը, որ հերքում էր իր գործողութիւնների գործնական նշանակութիւնը։ Հօֆգերիխտը նշանակեց վկաների քննութիւնը հոկտ. 26-ին։

ՏՈԿԻՕ, 12 հոկտեմբերի (Րէյտէր): «Ջիջի-ջիմպօ» տօկիական լրագիրը, միակ եապօնական լրագիրն է, որ արտայայտվում է Հիւսիսային ծովում տեղի ունեցած միջնադէպի մասին, ենթադրում է, որ այդ դէպքի ամենահաւանական բացատրութիւնը կայանում է նրանում, որ մի քանի օր առաջ, լուր տարածված լինելով թէ դանիական ջրերում երեւացել են եապօնական նաւեր պայթուցիկ նիւթերով, ուղարկվեց դանիական մի պատերազմական նաւ, որ ուղեկցում էր ռուսական էսկադրային, որպէս զի թոյլ չը տրվի դանիական չէզոքութեան խախտումը: «Մենք եապօնիայում ոչինչ չը գիտենք մեր նաւերի առաքման մասին այդ ջրերը, բայց շատ հաւանական է, որ ռուսաց նաւերը, շփոթելով կրելով ձկնորսական նաւերից, սխալմամբ ընդունել են նրանց ականներ դասաւորող եապօնական նաւերի տեղ. ուստի և յարձակումն գործեցին նրանց վրա»:

ՏՈԿԻՕ, 12 հոկտեմբերի: (Րէյտէր): Օյեաման զեկուցանում է, որ եապօնացիների ընդհանուր կորուստները Շախէի կռւի մօտ հասնում է օֆիցէրների հետ միասին 15,879 հոգու սպանված և վիրաւորված և անհետ կորած:

ՉԻՖՈՒ, հոկտեմբերի (Րէյտէր): Անդունից հասած մի ջօնկան հաղորդում է, որ եապօնական 8 մեծերային մաղազիներ ուտեստով, կրակով և ռազմամթերքով ոչնչացրված են հրդեհից, որ տեղի երկու օր: Ենթադրում են, որ հրդեհը ծագեց երկու եապօնացի օֆիցէրների անհոգութիւնից, որոնք պատասխանատու են շտեմարանների պաշտպանութեան համար և որոնք անձնասպանութիւն գործեցին:

ԼՕՆԴՕՆ, 12 հոկտեմբերի: (Րէյտէր): Րէյտէրի գործակալութեան թղթակիցը Օկուի բանակի մօտ հաղորդում է, որ ձմեռը մօտենալու պատճառով զօրքերին տրվեց տաք հագուստ: Ըստ երևոյթին զօրքերը նեղութիւն չը կրեցին առաջին ցրտերից: Մեծ պատրաստութիւններ են անվում:

ԲՐԵՍՏ, 12 հոկտ. (Հավաս). Ռուսական երեք հակա-ականանաւ ածխային տրանսպորտի ուղեկցութեամբ անցան Ուէսսանի կղզու մօտից, կուրս բռնելով դէպի արևմուտ:

ԼՕՆԴՕՆ, 13 հոկտեմբերի: (Րէյտէր): Ծովապետութեան հրահանգների համաձայն «Մէջէսթիք» պատերազմական նաւը, որ կանգնած է ձկնային պրօմիսլաների պահպանող նաւերի գլխին, գնաց շրջանառութեան համար Հիւսիսային ծովը:

ԲՕՐՐՒ: «Էսպերանսա» շոգենաւը մեկնեց հոկտեմբերի 12-ին: Ճեղքվածը կարկատված է:

ՎԻԿՏՕՐԻԱ, 13 հոկտեմբերի (Րէյտէր): Բրիտանական Կոլումբիայում սպրող եապօնական պահեստիները հրաման ստացան վերադառնալ եապօնիայում:

ՎԷՅՄԱՅՎԷՅ: Անգլիական «Կօչինգ» շոգենաւը, որ մտել էր այստեղ Չիֆուից Պանխայ գնալիս, վերադարձաւ այսօր և հաղորդեց, թէ հոկտեմբերի 12-ին նա դիպաւ լողացող ականի Հիւսիս-Արևելեան հրուանդանից դէպի հիւսիս: Շոգենաւի բիթը սաստիկ վնասվեց: Մի նաւաստի սպանված է, մինը կորել է անհետ և երեքը վիրաւորված:

ԴՈՒՋԶԻԱՉԻ, 13 հոկտեմբերի: Երէկ գեներալ-ադիւտանտ բարոն Մէյենդորֆ բաժանում էր Գեօրգեան խաչեր Նէլլոսի գնդի զինուորներին, որոնք ամենից շատ աչքի էին ընկել Սախօեանի մօտ թումբը վերցնելիս: Ամենամեծ թիւը ստացաւ 7-րդ վաշտը, որ ամբողջովին դուրս էր եկել կամաւորներով, որպէս զի ճանապարհ ցոյց տայ թմբի բաշխարի շտուրմին: Բաշխը կարկատան Կուզմիօվի և շտաբս-կապիտան Բերդօտի հրամանատարութեամբ առաջինը յարձակումն գործեցին:

ՄՕՍԿՎԱ: Զէմստվօյի լիազոր իշխան Դոլգօրուկին հաղորդում է Մոսկվայի զէմստվօյին չորրորդ զէմստվօյին սանիտարական զօրախմբի գործունէութեան մասին Լիաօեանի մօտ տեղի ունեցած կռւի ժամանակ: Զօրախումբը ծառայում էր ծայրագոյն ձախ թևին: Պէտք էր լինում օգնել նահանջման ժամանակ և հոգ տանել, որ գերի չընկնեն և գոյքը չենթարկեն ամրակոծման բեռկին: Բացի ծանր վիրաւորվածներից գտնվում են և հիւանդներ: Պակասութիւն է զգացվում սանիտարների:

ԼՕՆԴՕՆ, 12 հոկտեմբերի: (Րէյտէր): Պ[illegible] տօնապէս: Ստանալով տեղեկութիւն Հիւսիսային ծովի տրագեդիայի մասին, ծովապետութիւնը նախազգուշութեան համար ուղարկեց նախնական հրամաններ Լամանշի, Միջերկրական ծովի և Ներքին ջրերի էսկադրաներին փոխադարձ օգնութիւն և աջակցութիւն ցոյց տալու:

ԼՕՆԴՕՆ, 13 հոկտեմբերի (Րէյտէր): Երեք վիրաւոր, որոնց շոգենաւը բերել է Գուլյ, դուրս հեկան մի խնդիր, որ վիրաւորվել է կրծքից ռումբի կտորից, ձկնորսային նաւի մի օֆիցէր, որ վիրաւորվել է ռումբի կտորից, մէջքից և մի հնոցապետ, որ թեթև վէրք է ստացել աջ ձեռքին: Ամենքի առողջութիւնը բաւարար է: Նրանք պատկանում էին «Կրէն» շոգենաւի էկիպաժին:

ԼՕՆԴՕՆ, 13 հոկտեմբերի: (Րէյտէր): «Դէյլի Տելեգրաֆի» թղթակիցը հաղորդում է Պորտ-Արտուրից հոկտեմբերի 9-ից, որ ռուսները ամրութիւններից դուրս եօթը ամրոցներ ունեն: Ելեկտրական ցոլացուցիչները տեղաւորած են ամրութիւնների միջև, նոյնպէս և բակլաների մեքենաներ: Այդպիսով ռուսները կարողանում են դիտել եապօնացիների յարձակումը և լաւ թագցրած մի քանի թնդանօթներից ուղղել կրակը ցանկացած կողմը: Ամրոցները 1000 ոտնաչափ բարձրութիւն ունեն և 3 մղոն տարածութիւնից ներկայացնում են պարզ տեսանելի նշանակէտ: Ռուսաց ամրութիւնների գիծը տասներկու մղոն երկարութիւն ունի: 100,000 մարդուց բաղկացած բանակը անկարող կը լինէր շտուրմով վերցնել այն ամրութիւնները, եթէ բաւականաչափ պաշտպաններ լինեն: Զարմանալի կարելի է համարել եապօնացիների աջողութիւնը, եթէ նրանց աջողվի բերդը վերցնել 30,000 մարդ կորցնելով, որովհետև բերդապահ զօրքը չը նայելով իր սակաւ թւին և յոգնածութեանը կարող է շարունակել բերդի պաշտպանութիւնը առանց մեծ կորուստների: Եապօնացիները պէտք է զոհեն մեծ քանակութեամբ մարդիկ, որպէս զի տիրեն գոնէ առաջապահ ամրութիւնները, որոնք նոյնքան ուժեղ են, որքան և ամրոցները:

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ, հոկտեմբերի 12-ին (Րէյտէր): Պետական դեպարտամենտը հեռագրով հրամայել է Միացեալ Նահանգների արտասահմանեան ներկայացուցիչներին, որպէս զի նրանք յայտնեն պետութիւններին Րուզվելտի հրաւէրը Հաագայում նոր կօնգրէս գումարելու մասին և իմանան նրանց տրամադրութիւնը. քննութեան է ենթարկվելու մանաւանդ այն հարցը, թէ ինչ միջոցներով կարելի է մեղմացնել ապագայում պատերազմ վարելու այժմեան եղանակի սարսափները և պահպանելու և լայնացնելու համար չէզոք առևտրի իրաւունքները բաց ծովում: Կօնֆերենցիայի տեղի և ժամանակի որոշումը թողնվում է հրաւէրն ընդունող պետութիւնների մեծամասնութեան վճռին:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԽԱՉԱՏՈՒՐ? ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւնների
ԲԺԻՇԿ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՂԱԶԱԶԵԱՆՑԸ
Ընդունում է ամեն օր՝ առաւօտեան ժամը 9-ից մինչև 11 ը, երեկոյեան 5-ից մինչև 7 ը: Սօլօլակ, Ռտիշչևսկի փողոց, տուն Դիրգիտեանի № 30, տելեֆօն № 847. (կ. ե. հ. զ.) 2—15

ԲԺՇԿՈՒՀԻ? ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Ա. Յ. ՔԱԹԱՆԵԱՆ
Վերսկսեց ընդունելութիւնը.—Ներքին և ջղային հիւանդութիւններ: Ամեն օր 9—11 ժ. առաւօտ և 5—7 ժ. երեկոյեան: Սավելիամինօվսկայեա փողոց, № 13. տ. Փարօվի: (ե. հ. կ.) 11—20

Բ Ժ Ի Շ Կ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ
Ընդունում է մասնաւորապէս սիֆիլիս, մորթու և վեներական սեռ ունեցող հիւանդներ ամենայն օր 12—2 առաւօտ. և 5—6 երեկ. Մեծ Վանքի փողոց, տուն Կուզմինօվի—դեղատան կից: (չ. շ.) 14—10

Ա Տ Ա Մ Ն Ա Բ Ո Յ Ժ
Ս. Գ. ՇԵՐՄԱԶԱՆԵԱՆՑ
Ընդունում է հիւանդներ (բժշկութիւն, պլոմբ և արհեստական ատամներ շինել):
Առաւօտեան 9—2
Երեկոյեան 4—7
Վանքի Մեծ փող. տուն Մարտիրոսեանի:
(կ. չ.) 14—100

ԲԺՇԿ. ՄԻՆԱՍ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ
Նախ՝ օրդինատօր Մոսկվայի Համալսարանի Կլինիկայի ընդունում է հիւանդներին՝
ՄԻԶԱՍԵՌԱԿԱՆ ՍԻՖԻԼԻՍԻ և ՄՈՐԹՈՒ հիւանդութիւններով ամեն օր 10—11 ժ. առաւօտեան և 6—8 ժ. երեկոյեան: Համբարձումեան? Բէհբուտովի? փողոց, տուն № 1 «Պաժարնի կօմանդի» դիմաց, տելեֆօն 711. (ա. օ.) 6—10

Տպագրվում են և շուտով լոյս կը տեսնեն
Ե. ԹՈՓՉԵԱՆԻ
Խմբագրած ՊԱՏԻ, ԳՐՊԱՆԻ և ՍԵՂԱՆԻ պատկերազարդ
„ԼՈՅՍ“
օրացոյցները՝ բոլորովին նոր բովանդակութեամբ, հարստացրած ու ճոխացրած:
Աշխատակիցներն են. Գերապ. Յուսիկ եպիսկ. Մովսէսեան, Ղ. Շ. ք. Աղբալեան, բժ. Վ. Արծրունի, բժ. Չինջաղեան, Լ. Բաբայեան, բժ. Ա. Բուպատրիարք Մատթ. արքեպ. Իզմիրլեան, Աղայեան, Ա. Աճառեան, Վ. Արովեան, Բ. Այվազեան, Հ. Առաքելեան, Գ. Բադալեան, Ռ. ք. Բէկգիւլեան, բժ. Տ. Գէորգբէկեան, Տիգ. Զաւէն, Մ. Զաքարեան, Յով. Թումանեան, Ա. Խանձեան, Բ. Իշխանեան, Լէօ, Գ. Լեռնեան, բժ. Ա. Խատիսեան, Ա. Ծատուրեան, Յ. Կարապետեան, Յ. Կարա-Մուրզա, Կոմիտաս վարդապետ, Գ. Ղազարեան, Ա. ք. Մինասեան, Լ. Մելիք Ադամեան, Յով. Յովհաննիսեան, Յ. Յակոբեան, Ռ. Յովհաննիսեան, Ղ. ք. Յովսէփեան, բժշ. Բ. Նաւասարդեան, Ն. ք. Նիկողոսեան, Գէորգ Ջմշկեան, Ա. Ջրբաշեան, Ս. Պատկանեան, Զ. Զամբաղեան, Տ. Ռաշմաճեան, Սարուխան, Ե. ք. Ստեփանեան, Սուքիաթեան, Սարգիսեան, Ա. ք. Վարդանեան, Յ. Տէր Միրաքեան, Վ. Փափազեան, Դ ր կ. Փաշայեան, բժ. Լ. Քալանթարեան, Ե. Ֆրանգեան, Խաժակ, առաքինաբոյժ Պ. Մակարեան և ուրիշները:
Գումարով գնողները պէտք է շտապեն յայտնել իրանց պահանջները. զեղչը ձեռնտու պայմաններով. պահանջի հետ պէտք է ուղարկել կանխավճար. ապառիկ ոչ ոքի չի ուղարկվի:
Դիմել. Тифлисъ, Мадатовская, 15, Е. Топчяну. Արտասահմանից. Tiflis, Madatowskaia 15. E. Toptschian.
1—6

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
№ 1 ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ № 1
ԼԷՕ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ
Հրատարակութիւն Ա. Փօղոսեանի
Էջ 336
Գինն է 75 կոպ. (2 ֆր.) ճանապարհած. 1 ր. (2 ֆր. 50 սանտ.):
Վերադիր վճարով ստանալու համար ուղարկելու է 25 կոպ. նամակադրոշմ:
Կարելի է ստանալ՝ Թիֆլիս, «Գուտենբերգ» գրավաճառանոցից և Մոսկվա, Առաքել սարկաւագ Սիմէօնեանից:
(Армянскій пер., домъ армянской церкви)
1—10

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
Թիֆլիսի Հաւլաբարի ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցու յարգելի ծխականներին հրաւիրում եմ ծխական ժողով գումարելու նոյն եկեղեցում կիրակի, ամսիս 17-ին, առաւօտեան $10^1/_2$ ժամին, եկեղեցու վերաբերեալ մի քանի կարևոր հարցերի մասին խորհրդակցելու համար:
Երէցփոխ՝ Գէորգ Բաբուրեանց
(հ. շ. կ.) 1—3

Հարկաւոր է մի հայ ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի, որը յանձն առնէ շաբաթական երկու անգամ ձրի պարապելու հայերէն լեզուից հոյլերի ուսումնարանում: Դիմել իշխ. Մ. Թումանեանին (Барятинск. ул. № 8). առաւօտեան 9-ից 10-ը, կամ երեկոյեան 5—6 ը: 1—1

Իշխ. Վօրօնցովի արձանի մօտ էժան գնով ծախվում է մի կտոր
ՀՈՂ
հարցնել պօստատան՝ պաշտօնեայ Վօղօչկօրինին

100 ր.
վարձատրութիւն նրան, ով որ կը հաղորդէ ալէքսանդրօպօլցի Արշակ Կարապետեանի (դագազ Հաջու տղայ) բնակութեան տեղը: Պէտք է յայտնել եղբօրը հետևեալ հասցէով. Нахичевань-Донъ, семинарія, учителю Арутюну Карапетьянъ. 2—3

Ա Տ Ա Մ Ն Ա Բ Ո Յ Ժ
ՕՐ. Շ. ՏԷՐ-ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ
Վերադառնալով վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը առաւօտեան 9-ից—2 ժ. երեկոյեան 4-ից—7 ժ.
Հասցէ Վելեամինօվսկայեա № 6: 3—12

Լ ո յ ս տ ե ս ա ւ
Տ. ԵԺԻ
ԼՈՒՍԱԴԻՄԻՆ
Վէպը, երկրորդ տպագր.. գինն է 1 րուբլի:
Դիմել՝ Баку, Книжный маг. С. Д. Арутюнова. (ա. օ.) 3—25

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ԹԱՏՐՕՆ
Ձեռնարկութիւն կայսերական թատրօնների արտիստ Լ. Գ. Իօնսկոյի
Այսօր, հինգշաբթի, հոկտ. 14-ին դաստրոլ Պետրովա-Զվանցեվայի, մասնակցութեամբ տ.տ. Նիկիտինսկայի, Պետրովա-Զվանցեվայի, պ.պ. Դօնսկոյի Գալեցկու, Դեմեանենկօի, Պօրուբինօվսկու, Բագրօվի, Զէլինսկու և Մուրատօվի: Պարերը կը դնէ բալէտմէյստր Է. Ի. Զիօվասսի: Պրիմա—բալերինա Ե. Ս. Լենչևսկայա:
Կը ներկայացվի
ԻՕԱՆՆ ԼԷՅԴԷՆՍԿԻՅ (Մարգարէ)
օպեր. 4 գործ. երաժշտ. Մէյերբերի:
Սկիզբը երեկոյեան ժամը 8 ին:
Վաղը, ուրբաթ, հոկտեմբերի 15-ին մասնակցութեամբ Դօնսկոյի կը ներկայացվի ՊԻԿՕՎԱՅԱ ԴԱՄԱ, օպեր. 3 գործ. երաժ. Չայկօվսկու: Շաբաթ, հոկտեմբերի 16-ին մասնակցութեամբ Պետրովա-Զվանցեվայի կը ներկայացվի «ՎԷՐՏԷՐ» երաժշտ. Մասսնէի:
Պատրաստում են ներկայացնելու առաջին անգամ Թիֆլիսում՝ նոր պարագաներով ՆԵՐՕՆ օպ. 4 գործ. երաժշտ. Րուբինշտէյնի:
Տոմսակները ծախվում են:
1—1 Կառավարիչ՝ Ի. Ա. Կէլլէր

ШКОЛА и ДѢТСКІЙ САДЪ
С. В. Аргутинской-Долгорукойп ринимаетъ
Дѣвочекъ и Мальчиковъ
и готовитъ во всѣ среднія учебныя заведенія.
հ. կ. 1—2

Լոյս տեսաւ և ի ցոյց է դրված Կենտրոնական գրավաճառանոցում
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ
Իւղանկար մեծադիր (96×68⁰) պատկերը, տպված Լայպցիգի Պինկաու նշանաւոր գործարանում 14 գոյնով:
Հրատ. Գիւտ ա. ք. Աղանեանի
Գինն է առանց ճանապարհածախսի 3 ր.
Մինչև պատկերների ստացվելը բացված է բաժանորդագրութիւն: Ցանկացողները այժմէն վճարում են 1 րուբլի, մնացեալը պատկերը ստանալիս: չ. ո. 2—10

ԵՐԴՈՒԵԱԼ ՀԱՒԱՏԱՐՄԱՏԱՐ
Ս. Ս. Աֆանասևաը
Գ ա ն ձ ա կ ի ց մշտապէս տեղափոխվել է բնակվում է Թ ի ֆ լ ի ս ո ւ մ Վօրոնցովսկի փողոց Գալամքարօվի տուն № 9. (ա. օ.) 13—30

Ծ ա խ վ ո ւ մ ե ն
„ԹԱՌԵՐ“
ձեռնտու գներով, Թիֆլիսում, «ԹԻԼԻՊՈՒՃՈՒԲԻ» անուանված ասիական բուֆէտում:
(ա. օ.) 6—10

Ազգագրական-Հրատարակչական Ընկերութեան
Վարչութիւնը խնդրում է հայ հեղինակներին ուղարկել իրան ինքնուրոյն աշխատութիւններ հրատարակելու, խոստանալով վարձատրութիւն տալ տպագրական թերթին 24—48 ր., որովհետև Ընկերութեան նպատակն է հրատարակել ինչպէս Ե. Լալայեանի «Ազգագրական Հանդէսը», նոյնպէս և գրքեր, գրքոյկներ, քարտէզներ և այլն: Ընկերութեան բաժնեգինն է 50 ր. միանուագ կամ մաս մաս վճարելի: Ընկերութեան բաժնետէրերն ձրի ստանում է Ընկերութեան բոլոր հրատարակութիւնները, որ այժմ հետևեալներն են. «Ազգագրական Հանդէսի» VII—VIII, IX, X ու XI գրքերը և Սմբատեանի «Հայ-աշուղները»: Ընկերութեան անդամ կարելի է գրվել Վարչութեան փոխ-նախագահ տ. Շ. Լալայեանի և գանձապահ պ. Յովսէփ Ամիրխանեանի մօտ:
Աշխատութիւնները և «Հանդէսի» բաժանորդագինը պէտք է ուղարկել Խմբագրական-Մասնաժողովի նախագահ պ. Ե. Լալայեանին:
Վարչութեան նախագահ՝ Ա. Մելիք-Ազարեան
(հ. շ.) 4—10

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 13-го октября 1904 г. Տպարան «ՀԵՐՄԷՍ» Типографія «ГЕРМЕСЪ» Мадатовская ул. № 15.